

מבט על, גיליון 517, 14 בפברואר 2014

**"מפעל המאחזים" של סעודיה וכווית: כוחות אל-קאעדה וגרורותיה
אפיון מגמות מתוך השיח ברשתות החברתיות**

אודי דקל ואורית פרלוב

רקע

מאז שפרץ האביב הערבי, חלו תהפוכות רבות ביחסי הכוחות של השחקנים האזוריים, עלו ונפלו כוחות ובריתות דוגמת האסלאם הפוליטי ו"פרויקט הרנסאנס" של האחים המוסלמים, שסיסמתו הייתה "האסלאם הוא הפתרון". פרויקט אשר קודם ומומן על ידי תורכיה וקטאר ונכשל. בנוסף, פעלה איראן במהלך התהפוכות בעולם הערבי בנמרצות להגנה ולחיזוק הציר השיעי. היא גייסה לציר זה את ראש ממשלת עיראק, מאלכי, והפעילה את שלוחיה בסיוע למשטר אסד לשרוד – כוח קודס (מאיראן), השביחה (כוחותיו של אסד) וחזבאללה (מלבנון), וזאת כדי לנטרל ולהדוף, ראשית את המהפכנים ובשלב מאוחר יותר את הגורמים האסלאמיסטיים הסונים, שהשתלטו על כוחות האופוזיציה.

ערעור היציבות באזור אם על ידי "כוחות השינוי", הפועלים נגד המבנים המדינתיים, אם במלחמות העדתיות בין סונים ושיעים ואם על רקע החשש באשר לנכונותה של ארצות הברית לתמוך בבעלות בריתה באזור ביום המבחן, הותיר את מדינות המפרץ בפני שוקת שבורה מבחינת מרחב הפעולה והתמרון שלהן. לאור זאת, נקטו סעודיה וכווית במדיניות של תמיכה בארגוני האופוזיציה האסלאמיסטים הנאבקים באסד, מאליכי ונסראללה. בהדרגה התפתחה אצל הסעודים התפיסה כי עליהם לפתח זרועות של השפעה למרחב האזורי וכי ל-יכוח ההיזקי (ולא לכוחות בנייה) יש תפקיד גובר על עיצוב פני המזרח התיכון. זאת על מנת להקים ציר נגדי – סוני אשר יאתגר וישבור את הציר השיעי.

"תוכנית בנדר" של בית המלוכה הסעודי

בנדר בן סולטאן, ראש המודיעין הסעודי ומי שכיהן שנים רבות כשגריר סעודיה בארצות הברית, אמון כיום על עיצוב המדיניות והאסטרטגיה של הממלכה בסוגיית איראן. סעודיה אשר רואה באיראן ובציר השיעי איום קיומי פועלת בכמה מישורים וערוצים מקבילים על מנת לרסן ואף למנוע את שאיפותיה של איראן להשיג הגמוניה אזורית. שנה לאחר פרוץ המהפכה בסוריה והגלישה למלחמת אזרחים, התקבלה אצל הסעודים החלטה אסטרטגית ובבסיסה ההבנה, כי על הממלכה לפעול בכל האמצעים הדרושים על מנת למנוע את ניצחון אסד ואיראן. אי לכך, חוברה תוכנית הפעולה המכונה ברשתות החברתיות "תוכנית בנדר", הכוללת שלושה מרכיבים: א. ייסוד תנועות אופוזיציה, גדודים וקבוצות מורדים מבית היוצר של סעודיה. כלומר, קואליציות, גדודים, וחטיבות שהוקמו, מומנו וצוידו על ידי סעודיה (צבא סוריה החופשית הוחלף בחזית האסלאמית וסלים אדריס הוחלף במנהיג סעודי בשם זהראן, מפקדו של צבא האסלאם). ב. החדרה של סוכנים ולוחמים סעודים לשורות ארגוני אל-קאעדה קיימים (הוקמו גדודי עבדאללה עזאם, ארגון המסונף לאל-קאעדה בלבנון ובראשו עמד הג'יהאדיסט הסעודי, מאג'ד בן-מחמד אל-מאג'יד) ג. השפעה על גופים ג'יהאדיסטים שטרם חדרו אליהם, באמצעות העברת תכנים דרך המדיה החדשה ובפורומים אינטרנטיים. הוקמו שתי מפקדות תיאום ואימון האחת באירביד בירדן והשנייה בטאיף שבסעודיה, שתפקידן תאום הפעולות והעברת כספים ונשק ממדינות המפרץ לארגוני האופוזיציה השונים הלוחמים בסוריה. שנתיים לאחר שהחלה הפעלת תוכנית בנדר לסיוע ללחימה בסוריה, הערכת הסעודים היא שתכלית התוכנית לא הושגה, לאור הסטטוס-קוו בו שני המחנות ניצבים זה מול זה במעין "קרב חפירות" וללא הכרעה.

השייח'ים הוהבים והסלפים: מפעל 'המאחזים' – אל-קאעדה וגרורותיה

במקביל לתוכנית בנדר אשר לא הצליחה עד כה להשיג הכרעה בין הציר הסוני לציר השיעי ולבסס את כוחם של ארגוני האופוזיציה הסורית, החלו השייח'ים הוהבים והסלפים וכן גם תורמים פרטיים בסעודיה ובכווית לגייס ולממן את הלוחמים ואת ארגוני הג'יהאד הקיצוניים בסוריה, בלבנון ובעיראק. התוצאות החלו להתקבל בהופעת מפקדות של ארגון אל-קאעדה וגרורותיו לאורך כל "הסהר השיעי": המדינה האסלאמית של עיראק ואל-שאם (דאע"ש) וחזית אל-נוסרה, אשר מלבד הבסיסים בסוריה בנו מפקדות בטרפולי ובצידון שבלבנון ובמחוז אנבאר (רמדי ופאלוגיה) בעיראק. בעוד הלוחמים מגיעים ממספר מדינות ערביות ואירופאיות ורובו של המימון, וכן ההכוונות וההדרכה הדתית מגיעים מערב הסעודית וכווית.

מתוך השיח ברשתות החברתיות ומתוך מעקב אחר מטיפי הדת הוהבים והסלפים כגון: ד"ר ג'מען אל-חרבש (כווית), ד"ר שאפי אל-עג'מי (כווית), סלמאן אל-עוודה (סעודיה), אחמד אל-שוג'ירי (סעודיה), ד"ר עוואד אל-קרני (סעודיה), עדנאן אל-ערעור (סעודיה) וד"ר מחמד אל-עריפי (סעודיה), עולה הקשר ההדוק בין ארגון אל-קאעדה וגרורותיו והתנועות הג'יהאדיסטיות-סלפיסטיות לאותם מטיפי דת. בכל דרשותיהם ביוטיוב הם קוראים למלחמת ג'יהאד בתנועות ובמנהיגים השיעים, המכונים בפייהם "תכפירים" (כופרים), חזבאללה מכונה "מפלגת השטן", ראש ממשלת עיראק, מאליכי, מכונה "הכופר", העלאווים מכונים "ספאווים", (שייכים לאימפריה השיעית מהמאה ה-16) ואסד מכונה "בן מוות". הם דורשים מקהל העוקבים שלהם (שמסתכם בכחמישה עד שבעה מיליון בטוויטר ובפייסבוק) להתגייס למלחמת ג'יהאד. כמו כן הם מקיימים חוגי בית המכונים "דיוואניה" ובהם מגייסים כספים על מנת לשלוח לגדודים בשטח. האנשים בשטח מצלמים באמצעות היוטיוב קטעים שבהם מתועדים השאהידים שלהם ומוצגות ברכות ותודות ל"תורמים הפרטיים" אשר שולחים את הכספים.

נראה כי בית המלוכה הסעודי, אם אינו תומך ישירות אזי מעלים עין מפעולות המטיפים והאופוזיציה הוהבית, כדי להפיק את הרווחים בטווח זמן קצר במאבקם בציר השיעי וכדי להבהיר לעולם ולסביבה האזורית, מבלי להצהיר על כך, כי לסעודיה היכולת לחולל תהליכים שליליים שיגבו בעתיד מחיר מכל השחקנים המעורבים.

ה'מאחזים' של אל-קאעדה וגרורותיה לאורך גבולותיה של מדינת ישראל

בראשית שנת 2014 ניצבת ישראל מול אתגר מתפתח. בשל היחלשות מדינות הלאום, תופסים ארגונים לא מדינתיים וכוחות ג'יהאדיסטיים וסלפיסטיים מאחזים במדינות השכנות לישראל (הג'יהאד האסלאמי בעזה, אנסר בית אל-מוקדס בסיני, כולל פעולות בערי התעלה ובקהיר, החזית הסלפית והמפקדה של החזית האסלאמית הסורית בירדן, דאע"ש וחזית אל-נוסרה בסוריה, גדודי עבדאללה עזאם, מפקדת אל-נוסרה והתנועה הסאלפית – בלבנון). כוחות אלו פועלים בשלושה שלבים: הראשון – המאבק מול הציר השיעי ובמטרה להפיל את משטר אסד; השני – סילוקם של המנהיגים הסונים החילוניים והקמת חליפות אסלאמית; השלישי – העיסוק במערב ובישראל.

מדינת ישראל צפתה לאורך השנים במגמות ההתחזקות של כוחות הג'יהאד העולמי ובתוך כך גם בארגון אל-קאעדה. מאחר שישראל לא הייתה עד כה במוקד הפעולה והחתרנות של גורמים אלו (למעט ניסיונות פיגוע ספורים בעומק ישראל), אשר פעלו בעיקר במעגלים מרוחקים, ומתוך הערכה שאין זה איום קיומי, היא העדיפה לצפות מנגד בתהליכים המתפתחים, לחזק את מרכיבי ההגנה מבית ולאפשר לאחרים, בעיקר לארצות הברית, להתמודד ישירות עם תאי אל-קאעדה. בנוסף, רווחה תחושה, בעיקר לאור המאבקים בסוריה ובלבנון, כי גורמים אלו "עושים את העבודה" עבור ישראל ומחלישים את הציר השיעי בהובלת איראן.

נדרשת חשיבה והערכה מחודשת של האיום והשלכותיו לישראל בשל התעצמות המגמה של היחלשות המדינות והשחיקה של האפקטיביות השלטונית, יחד עם חדירת גורמי הג'יהאד ואל-קאעדה לוואקום ובניית 'מאחזים' סמוך לגבולותינו, אשר מאתגרים את יציבותן של מצרים, ירדן, לבנון והרשות הפלסטינית. עולה שאלה מרכזית: האם הימנעות ישראל מפעולה בהווה מובילה להתבססות גורמי ג'יהאד עולמי ואל-קאעדה סמוך לגבולותיה והיווצרות איום ממשי על מדינת ישראל בעתיד? בנוסף, אם ישראל חותרת ליציבות ולשמירת יחסי השלום עם מצרים וירדן, עליה לבחון האם 'העמידה מנגד', אי ההתערבות בתהליכים האזוריים והימנעות מפעולה נגד מאחזי אל-קאעדה, שהייתה עד כה המדיניות הנכונה, מחייבת שינוי כדי למנוע את התוצאות השליליות של הרחבת מעגלי הכאוס באזור והתנפצותו כלפי ישראל.